

Twentse Post

MAANDBLAD VOOR CULTUUR EN GESCHIEDENIS

BEELDENDE KUNST, STREEKTAAL, NAAM- EN VOLKSKUNDE

nr. 9

1973

12^e jrg.

KRIJGSRUMOER IN HET OVERSTICHT

VERVOLG KRONIEK VAN GOOR

DE INVAL IN TWENTE DOOR de Geldersen in het begin van 1510 vinden we o.a. beschreven in het dagboek van Johannes v. Lochem, die van plm. 1508 tot 1518 gedurende negen jaar procurator en vervolgens een jaar subprior was van het St. Antoniusklooster te Albergen; [240]. Hij verhaalt dat de hertog van Gelder, wegens het verlies van het kasteel Oyen alsmede vanwege de ter dood brenging van enkele Gelderse handlangers door de burgers van Kampen, met een krijgsbende, samengebracht uit de Friese landen en ook uit de graafschap Zutphen, onze streek binnenviel.

GOOR EN TWENTE BEZET DOOR KAREL VAN GELDER

Na een beleg van bijna twee weken werd Goor bedwongen. Van hieruit maakte men dagelijks strooptochten door naburige plaatsen. Om aan geld te komen, stelde men een termijn in waarbinnen gevangenschap en plundering kon worden afgekocht. Velen staken zich dan ook liever in schulden, dan in vrees en ongerustheid te leven.

Zo onopvallend mogelijk bereidde de Gelderse hertog 'n verrassingsaanval voor op Oldenzaal, door telkens kleine groepen van vijf voetknechten bij zijn manschappen in Goor te voegen, die zich daarna wederom onopvallend en groepsgewijs uit het Gelderse gezelschap losmaakten en via het platteland in de richting van Oldenzaal trokken.

In de nacht volgend op de uittocht van deze kleine groepen, trok de graaf naar Borne, voorzagg zijn manschappen van de nodige behoeften, riep ze bijeen in slagorde en haastte zich naar Oldenzaal. Tijdens de mars zag men nog kans om enkele bezittingen van hen, die geen gebruik hadden gemaakt van de ingestelde termijn tot vrijkoop, te overrompelen en te plunderen.

Bij het einde van de mis kwam de hoofdmacht te Oldenzaal aan en begon de vesting aan te vallen. Maar zij, die in de stad waren, namen zonder vrees

onmiddellijk hun posities in op de verdedigingswerken.

De andere dag beval de hertog de zijnen om de belegerings-werktuigen op te stellen en begon met blijden en catapulten de stadsmuur en de stadspoorten te beschieten. Voorts traketeerde hij zijn voetknechten op wijn, die de mannen roekeloos maakte en belust op buit, want ze waren allen behoeftig tot arm en lieten zich ook door de hertog niet afschepen met een loon in God. Waarop laatstgenoemde de stad aan zijn mannen ter plundering overgaf onder toezegging, dat ieder mocht behouden wat hem in handen viel. Toen zich daarop een gunstige gelegenheid voordeed, hebben zij als een razende bende de stad aangevallen en overmeesterd, aldus Johannes v. Lochem. We onderbreken het verslag van de Alberdense monnik voor een aansluitende lezing bij Nagge [I, 367]:

„Recht voor Oldenseel, welke stadt hij (de hertog) tot twee malen dapperlick bestormde, voerende sijne capiteinen seer moediglich haer soldaten an die muren, maer elcke reise (stormloop) van die borgers ende hussluden, die er in gevluht waren, kloekelick afgeslagen, soo datter wel 200 of 300 Geldersche dootbleven. Dit mislukt sijnde heeft de Hartog sijn geschut voor die stadt laten brengen ende heeft se beschoten, quam selfs int leger ende schoot het vuur in die stadt. Als nu die stadt stont in brande, heeft hij op elke poorte een canon laten stellen waermede hij continuelick alsoo speelde, dat se entlick gebroken worden, ene neder geworpen, waerop sijn soldaten angevallen ende hebben de stadt veroverd, sijnde die Hartog selven int andringen van den storm, ende men woude seggen dat hij die veertigste van die Geldersche soude geweest sijn die binnen die stadt quam.”

Er wordt gezegd, zo vervolgt Johannes van Lochem zijn verslag, dat het geld, door de Geldersen gewelddadig bijeengebracht, na de bevrijding van de burcht te Diepenheim (in maart 1510) op dezelfde wijze — namelijk door geweld — in handen kwam van de Utrechtenaren.

Toen ook de stad Oldenzaal wederom in bisschoppelijke handen was gevallen (10 sept. 1510) [241], brachten de kloosters te Weerselo, Albergen en Almelo samen met het kapittel te Oldenzaal — op verzoek van Johan van Twickelo, drost van Twente, Adriaan van Reede en Johan van Weleveld — rond 3000 gulden bijeen, grotendeels opgenomen in Münster, om daarmee de achterstallige soldij en de aftocht te betalen van de 200 krijgsknechten, die de bisschop onder hun hoofdman Hans Beek in de Plechelmusstad had achtergelaten; [242]. Waarmee Twente verschoond bleef van plundertochten, die stellig zouden hebben plaats gevonden wanneer de soldaten niet waren betaald; [243].

VREDES-ONDERHANDELINGEN

Na de bezwering van het Gelderse geweld restte een trieste balans van geleden schade. In Goor en wijde omgeving waren de beurzen en de wintervoorraden van de bevolking danig aangesproken. Stad en Kerspel Ootmarsum hadden aan de Geldersen een brandschatting moeten betalen van 2024 gulden om plundering te

voorkomen; [244]. De Liesborner monnik Bernardus Wittius vertelt in zijn 'Historia Westphaliae' [245], dat na de verovering van de stad Oldenzaal door de Geldersen, vele burgers om het leven waren gebracht en andere op een afgrijselijke manier waren gemarteld om hun geld af te persen. De geestelijken werden de stad uitgedreven en men sloeg de hand aan de gewijde vaten.

„Die Here van Isenburg, des Bisschops veldoverste, is na het innemen van Oldenseel met 1000 paerden ende 2000 te voette in die graefschap Zutphen opt Gooij getrokken (waarmee wel de buerschap Gooij in de voormalige graefschap Zutfen en in de tegenwoordige gem. Hengelo-Gelderland is bedoeld), alwaer hij over die 700 of 800 menschen heeft gevangen genomen. Oock het huis te Keppel (aan de Oude IJssel, in Borg-Keppel, gem. Hummelo prov. Gelderland) ingenomen en verbrant. Daarna heeft hij dat slott ter Borg (aan de Oude IJssel in de tegenwoordige gem. Wisch, prov. Gelderl.) overvallen, ende als sijne krijgsluden dat veroverd hadden, hebben zij 20 soldaten, die sij daerop gevangen kregen, boven van de tinnen des huises afgeworpen, die van haer metgesellen die beneden stonden op de spiesen genomen worden ende alsoo jamerlick storven. Als sij nu die Graefschap Zutphen seer hadden bedorven, is die

Bisschop met sijn volck opt nieuwe tot Deventer over IJssel in Veluwen gevallen, daer hij

grote schade dede ende Nijkerck gants vernielde, maer die goederen van die van Aernhem en Harderwijk verschoende hij, alsoo dieselve steden het huis van Burgondien gehoorsaem waren ende sulcks met hare brieven versocht hadden.

Nadien die van Gelderlant ende Over-IJssel malckanderen vele schade hadden toevoegt, sijn se ten leste int einde vant jaer 1510 met malckanderen in handelinge getreden ende hebben die Hartogh ende Bisschop sich soo wijt vooreerst met malckanderen versproken, dat sij gants ende all haer schelonge an twee vorsten gestelt hebben, die sij daertoe souden nemen, welke daarvan behoerlicke uitsprake souden doen, die sij ten beiden sijden souden nakomen. Souden tot dien einde haer saecke in schrift stellen ende daerop bij seeckere termijnen antwoorden ende repliceren bij maniere van proces, ende als alles volschreven was, souden se binnen seeckeren tijd uitsprake daarvan doen. Soo oock die vorsten in die uitsprake niet en konden vergelijcken, souden sij ene overman daertoe kiesende wat die uitspreken souden, souden sij nakomen ende malckanderen daarvan brieve ende segel geven, ende met den soen souden alle gevangenen los wesen, met meer andere puncten, als blijktt uit een brief, dien die Bisschop daarvan gaf in Januario ao. 1511; [246].

Deze eerste oorlog tussen Karel van Gelder en de bisschop van Utrecht is voor beide partijen hard aangekomen. Hoewel de gebruikte wapens, vergeleken bij die van thans, nogal primitief lijken, was het krijgsbedrijf daarom niet minder wreed en afschuwwekkend. De algemene opluchting na het neerleggen van de wapens, maakte echter weldra plaats voor nieuwe benauwdheid.

HET OVERSTICHT IN LAST DOOR RUDOLF VAN MUNSTER

Omtrent deze tijd gaf bisschop Frederik van Baden aan de drost van Coevorden — teweten de edelman Adolf van Rechteren, die zeer gezien was — zijn ontslag en stelde in zijn plaats aan de Drie Steden voor als de nieuwe drost en ambtman van Coevorden: Rudolf van Münster, heer van Ruinen (heerlijkheid, omvattende Ruinen en Ruinerwold boven Meppel in Drente). Waarschijnlijk heeft de bisschop in Rudolf van Münster een ambitieus en strijdlustig edelman gezien, alleszins geschikt om Drente te beschermen tegen de expansieve dromen van de Oostfriese graaf Edzard van Emden, die zich in 1506 eigenmachtig had opgeworpen als Rijksstadhouder van Groningen, om welke reden hij door de keizer van het Duitse Rijk, Maximiliaan van Oostenrijk (een volle neef van bisschop Frederik van Baden) geslagen was met de rijksban.

De Magistraten van Deventer, Zwolle en Kampen gaven de bisschop te verstaan, dat hij haar privileges [247] had behoren na te komen, volgens welke Zijne Genade de drosten van Drente niet zonder de Drie Steden mocht ontslaan, en dat zij de afgezette drost gaarne zelf wilden horen.

Onderwijl de kwestie slepende werd gehouden, bleef Rudolf van Münster in het bezit van het Drostambt Coevorden en voorzagg uit voorzorg zijn huis 'de Kinchorst' bij Meppel van wallen en grachten. De Drie Steden verboden hem dit schriftelijk, doch zonder resultaat, waarna zij bewerkstelligden dat ook de bisschop deze klandestiene vestingbouw verbood, hetgeen evenmin succes had.

Daarop kwamen de gedeputeerden van Deventer, Zwolle en Kampen in Winsum bij elkaar. Zij besloten dat Kampen op gezamenlijke kosten de wallen en vesten van 'de Kinchorst' zou slechten. Ter uitvoering van deze opdracht stuurde Kampen een detachement van honderd manschappen naar Meppel, alwaar de verdedigingswerken van 'de Kinchorst' werden afgebroken.

Rudolf van Münster beklagde zich bij de bisschop, maar bevond zich van zijn landsheer vervreemd. Toen zond de opstandige dienstman brieven naar Zwolle, waarin hij de Steden de oorlog verklaarde, maar de burgers verhinderden de afgifte van de brieven teneinde een vredesgesprek op gang te brengen. De Steden maakten daartoe echter eerst aanstalten, toen zij vernamen dat Rudolf van Münster een verstandhouding had met de hertog van Gelder en met de stadhouder van Groningen, de Oostfriese graaf Edzard van Emden.

Op Sacramentsdag (2de donderdag na Pinksteren) van het jaar 1512 kwam de bisschop persoonlijk naar Coevorden, maar werd niet op de burcht toegelaten.

Bij verdrag van 23 september daaropvolgend, kwam Rudolf van Münster met de bisschop overeen dat hij het Huis Coevorden zou verlaten. Voor al eer hij hieraan voldeed, bracht Rudolf in het holst van de nacht in de gracht voorzieningen aan, die de mogelijkheid boden om de burcht bij verrassing in te nemen.

Toen de bisschop vervolgens op 12 oktober te Vollenhove zijn 'Claronge' begon [de halfjaarlijkse landdagen ter regeling van leenzaken en kwesties betreffende bestuur, openbare orde en veiligheid; zie TP van mei '73], alwaar ook aanwezig was de edelman Adolf van Rechteren, die wederom met de zorg over de vesting Coevorden was belast, heeft Rudolf van Münster

Twentse Post

Hoofdredakteur: J.W.M. GIGENGACK
Drukkerij, Redactie en Administratie:
TWENTSE POST, Beekstr. 5, Hengelo (O.)
Telefoon: 17987 - Postgiro: 820018
Leesgeld f 3.75 per half jaar. Los nr. 75 ct.
Advertentie-tarieven op aanvraag. Copyright Uitg.

— binnen acht dagen nadat hij de burcht te Coevorden had verlaten — des nachts tussen 20 en 21 oktober met een aantal krijgslieden voornemende vesting beklommen, de kasteelbewaarder Reinier van Coeverden gedood en vele dienstlieden van Adolf van Rechteren verwond en gevangen genomen. Daarna viel Van Münster vanuit Coevorden Drente binnen en maakte het land aan hem schatplichtig evenals enkele kerspelen in Salland, waaronder Gramsbergen en Hardenberg.

De bisschop gaf op de Landdag van 27 oktober te Zwolle toestemming tot een belegering van Coevorden waartoe hij zijnerzijds 100 paarden aanbod. Salland zegde 200 voetknechten toe, Twente en Vollenhove samen eveneens 200 voetknechten, de Drie Steden elk 100 man benevens enkele stukken veldgeschut en diverse belegeringswerktuigen.

Vanuit Zwolle trokken de Overijsselsen naar Coevorden, namen de plaats in en sloegen het beleg voor de vesting. Adolf van Rechteren was eveneens aldaar verschenen met 600 gewapende boeren, terwijl ook het Nedersticht een aantal ruiters en voetknechten had gezonden om het Oversticht bij te staan.

Graaf Edsart van Emden, de stadhouder van Groningen, wierp zich per brief op als voorspreker van Rudolf van Münster, zodat er geen twijfel aan bestond dat beide heren bevriend waren.

De bisschop, die samen met de gedeputeerden van de Steden zijn intrek had genomen op het Huis te Gramsbergen, bleef drie maanden in het leger voor Coevorden. Eindelijk leverden de bezetters, die vergeefs hadden gewacht op hulp van buitenaf, de vesting over in handen van de Utrechtse kerkvorst.

Rudolf van Münster beklagde zich ten zeerste over de handelswijze van de bisschop en de IJsselsteden, onder andere bij Everwijn, graaf van Bentheim. Laatstgenoemde schreef een brief aan de bisschop van Utrecht en de steden van Overijssel, waarop een verhoordag werd gehouden te Neuenhaus in het voormalige Noord-Twente, welke bijeenkomst geen vruchten afwierp. Daarop heeft de bisschop op verlangen en met inwilliging van de Drie Steden de graaf van Bentheim tot ambtman van Coevorden en Drente benoemd, voor welke functie graaf Everwijn een fikse bedrag op tafel heeft gelegd, dit alles tegen de verwachtingen van Rudolf van Münster, die zich ook over deze gang van zaken bij de Bentheimse graaf beklagde.

GOOR IN HANDEN VAN RUDOLF VAN MUNSTER

In juni van het jaar 1513 nam Rudolf van Münster opnieuw ruiters en knechten in dienst, tezamen 600 mannen, die hij 'in die volgende maent' naar Twente zond, waar zij 'opten 10 Julij' de vestingstad Goor innamen en aldaar verblijfplaats kozen in afwachting van versterking.

Rudolf van Münster bevond zich tezelfdertijd in Groningen, waar hem nog 300 man ten dienste stonden onder de overste Hendrik van Dam. 'Den 12 derselver maent' voegden zich bij deze soldaten nog 100 boeren uit het Oldambt, gelegen ten oosten van Groningen. Voorts sloot zich Lulof Tagge met 500 soldaten bij Rudolf van Münster aan. Laatstgenoemde trok met 150 man naar Ommen, de overigen volgden hem en 300 man streken neer in de plaats Coevorden. Vanuit deze plaatsen tyranniseerde Rudolf van Münster Overijssel en Drente met rooftochten, brandstichtingen en het opleggen van schattingen. En nog voordat die van Overijssel in de wapenen konden komen, keerde hij met de geroofde buit en een aantal gevangenen naar Groningen terug, in de veronderstelling deze binnen de stad te kunnen brengen. Maar Groningen wilde hen geen toegang verschaffen, waarop Rudolf zich met zijn gevangenen terug trok in het Oldambt.

„Doe sijn alle leenluden ende die van die Ridderschap (van Overijssel) bij malckanderen gekomen ende waren sterck 150 paerden; alle dorpen waren oock gestelt op seecker antall van volck, die oock bereit ende gemonstert waren, gelijck oock des Bisschops volck ende die van die grote en kleine steden. Die van Twente vergaderden sich des Donderdaegs na Bonifacij int selve jaer binnen Ootmarssum (volgens de kerkelijke kalender alsook volgens het feesteigen van het bisdom Utrecht wordt Bonifatiusdag gevierd op 5 juni, zodat de bijeenkomst gehouden zou zijn vóór de inname van Goor, hetgeen chronologisch niet nauwkeurig aansluit bij de voorafgaande berichten en — mede gezien de keuze van Ootmarssum als vergaderplaats — nogal onwaarschijnlijk lijkt; red. TP). Die van Sallant vergaderden binnen den Hardenberg en die van Vollenhove op een andere beqaume plaatse om Ro-

delph van Münster uit het land van Over-IJssel te keeren, ende beloofden malckanderen waer hij het hoofd soude henen bieden, dat sij aldaer bij ene souden rucken.”

Toen het bisschoppelijk leger zich te veldde bevond, werd aan Kampen opgedragen om naast de reeds eerder gesloopte verdedigingswerken van 'de Kinckhorst' nu ook Rudolf's Huis zelve af te breken, hetgeen dienovereenkomstig werd uitgevoerd.

Rudolf van Münster, die zich nu niet in het Overijsselse land durfde te vertonen, trachtte de strijd te verplaatsen naar zee, waartoe hij twee oorlogsschepen had toegerust die waren gelegen bij Emden in Oost-Friesland. Aan de koning van Denemarken, bij wie hij zijn beklag deed, vroeg hij toestemming om de handeldrijvende burgers van Deventer, Zwolle en Kampen tot in de Deense landen te mogen vervolgen. Nadat de bisschop bij schrijven van 1 december 1513 de kwestie aan de koning van Denemarken had uiteengezet, weigerde laatstgenoemde om Rudolf van Münster ter wille te zijn, waardoor deze zijn schepen niet kon gebruiken. De actie, die er was tussen hem en Overijssel, bleef tenslotte onbeslist; [248].

Nieuwe acties zorgden er voor, dat er in het Oversticht weinig tijd overbleef om van het krijgsumroer te bekomen.

HET OVERSTICHT IN LAST DOOR EDZARD VAN EMDEN

Op 31 juli 1513 sloot hertog Karel van Gelder een vierjarig bestand met Margaretha van Oostenrijk, die — na de dood van haar broer Filips I — door haar vader Maximiliaan was belast met de landvoogdij over de Nederlandse gewesten. Op 16 aug. 1513 werd dit verdrag door Karel van Gelder bezegelt. Kort tevoren had de Gelderse hertog, door de wederbemachting van Arnhem, zich in het bezit gesteld van het grootste deel van Gelderland. Voortdurend bedacht op nieuwe kansen om verloren terreinen terug te winnen of zijn gebied te vergroten, kon de Gelderse hertog zich nauwelijks veroorloven deel te nemen aan een actie van zijn bondgenoot Lodewijk XII koning van Frankrijk, die in 1513 met zesduizend man naar Italië trok om tegen de paus, de keizer van Duitsland en de Zwitsers op te trekken. Onder zeker voorwendsel verliet Karel reeds spoedig het Franse leger en maakte er geen gewetenszaak van om inbreuken te plegen op het gesloten bestand; [249].

Nieuwe troepenconcentraties, waarvan

wij de bijzonderheden hier stilzwijgend voorbij gaan, riepen alom speculaties op omtrent de altijd weer oorlogszuchtige plannen van de Gelderse hertog; [250]. Zijn gangen verplaatsten ons naar de noordgrens van het Oversticht.

Na het reeds genoemde bestand van Margaretha van Oostenrijk met Gelderland in 1513, achtte Georg, hertog van Saksen, die onder keizer Maximiliaan (Margaretha's vader) gouverneur was in Friesland, de tijd rijp om soldaten in dienst te nemen en een actie te beginnen tegen de Oostfriesse graaf Edzard van Emden. Laatstgenoemde had zich, zoals eerder gemeld, in 1506 bij verrassing opgeworpen als rijksstadhouder van Groningen, een ambt, dat erfelijk was opgedragen aan het Huis van Saksen; [zie de voorgeschiedenis onder voetnoot 231 in het vorige nr. Twentse Post, blz. 80]. Begin 1514 trok hertog Georg in de Groninger Ommelanden en in de thuislanden van graaf Edzard van Emden, teweten Oostfriesland. Overal waar hij met zijn leger verscheen, liet hij sporen achter van roof en verwoesting. Vervolgens vermaande hij de Groningers om hem als stadhouder te erkennen.

Gesterkt door graaf Edzard, die de stad en de naaste vestingen in staat van verdediging stelde, hadden de Groningers geen oren naar de Saksische vermaningen.

Het Saksische leger sloeg zich voor Groningen neer en er hadden meerdere gevechten plaats die evenwel geen uitkomst brachten. In het besef dat zonder hulp van anderen geen verandering in de toestand te brengen was, zochten de twee rivalen zich door bondgenoten te versterken. De hertog van Saksen sloot een verbond met de bisschop van Utrecht, die — volgens oude keizerlijke brieven — rechten op Groningen kon doen gelden, en graaf Edzard wierp zich in handen van hertog Karel van Gelder; [251].

Laatstgenoemde zond Werner Spiegel met 400 paarden en drieduizend lans-knechten om de stad te ontzetten. Toen dit leger in de graafschap Bentheim gekomen was, werd duidelijk, dat de Bentheimse graaf in de vesting Coevorden lag om de Geldersen de doortocht te beletten, om welke reden de laatsten in het Bentheimse bleven liggen, de tijd verdrijvend met roven en branden.

De graaf van Bentheim verzocht de hertog van Saksen om bijstand, die daarop 300 ruiters zond onder bevel van de ritmeesters Tengnagel en Goor. Met deze ruiters en nog een Friese krijgsmene in Saksische dienst, zich

hengelo

BLOEMSIERKUNST
K. Hunia & Zn.
Tuindorpstraat 38, Tel. 12751

COOP.
RAIFFEISENBANK
Parallelweg L.S. Hengelo Tel. 10061
Bijkantoren: Oldenz.str. 168, Baukweg 81 en Oelerweg 28.

VERSTEEG's vearve
veur hoese en earve
Sloetsweg 382
Hengelo (O.) — Tel. 12207

H. ter Braak
T.L.-VERLICHTING
40 & 20 watt compl. met lamp [14.75]
Bornestraat 24 Tel. 16137

H. J. Krakors
AANNEMERSBEDRIJF
Tel. Hengelo 12964
Nieuwbouw, Onderhoud- en Betonwerken

Hannink
Timmerfabriek NV
Hengelo (O.) — Tel. 13701
Levering van:
kozijnen, ramen, deuren, trappen
enz. voor utiliteits- en woningbouw

Voor elke reportage
Tuindorpstraat 28 - Telefoon 14394
PRINS - HENGELO

VERLICHTING
v. Merksteijn
Burg. Jansenplein 35 Tel. 18556

• MEUBELN
• TAPIJTEN
• BEDDEN
PETRI voor de moderne
woninginrichting I
MARKTSTR. 15

Voor al uw
elektrische installaties
op elk gebied
**N.V. Electro
Techn. Bureau**
v/h Sterckel
KOEKOEKSWEG 49, HENGELO

Voor het inrichten
van Uw woning:
Woninginrichting **Frans Tanke**
Weemenstraat 61. - Tel. 12562. - Hengelo (O.)
Zie overzichtelijke etalages en 3000 m² showroom

VOLKSWAGEN
Onderhoud · Service · Verkoop
AUTO-
BEDRIJF **HUISKES NV**
Deldenerstr. 134 Hengelo

Makelaarskantoor
ROTTINK N.V.
Deldenerstraat 36-38, Telefoon 13041, Hengelo (O.)
VASTE GOEDEREN ♦ ASSURANTIËN ♦ HYPOTHEKEN

TUSSEN STADHUIS- EN ST. LAMBERTUSTOREN
OPTICIEN
WESTEN
LEVERANCIËR VAN ALLE ZIENENBONDZEN
HEER UTRECHTSE COLLECTIE MODERNE BRILMONTUREN
Westen Woont Weemenstr. 15

HET SPEELGOEDPALEIS
Teutelink
Enschedesestr. 22, Hengelo

BEHANG EN VERF
Fa. Wed. J. Walhof
Dorpsmatenstraat Hengelo

MORSINK
SOLASPECIALZAAK
Weemenstr. 6, Tel. 17832 Hengelo

SPAR

Automobiëlbedrijf
Van Laar
en
Feijten
Enschedesestr. 127 · Tel. 13983 · Hengelo
DAF

Autospuitinrichting
BEVELSBORG
Ingericht met moderne AUTOSPUIT, en
HOFFELCABINE
BINNENHAVEN 68 TEL. 14432

Portje Dames-, Heren-,
Kinder-pyama's
en ondergoed;
schorten etc. etc.
Deldenerstraat 8
HENGELO ALTIJD
GOEDKOOP!!

SINDS 1845:
Van Wezel
Transport — Montage
Kraanverhuur
Tel. Hengelo 19541
Tel. Amersfoort 11333
„Wiej veurt van allens”

noemende „den Swarten Hoop”, is de Bentheimse graaf door Twente op de Geldersers getrokken en vervolgde hen tot Vreden, waar hij 400 van hen gevangen nam.

Karel van Gelder liet zich hierdoor niet uit het veld slaan en zond andermaal Werner Spiegel, nu bijgestaan door Willem van Oyen en een leger van vierduizend man, naar Groningen; [252].

Op een kritiek moment moet Karel van Gelder zich met een sluwe bedoeling afzijdig hebben gehouden en aanstalten hebben gemaakt, zijn troepen terug te trekken.

Graaf Edzard, verstoken van de hulp der Geldersers en zonder geld om zijn soldaten te betalen, gaf aan de Raad van Groningen te kennen, dat er geen ander middel was om van de Saksers verlost te worden dan zich te stellen onder het bestuur van de Gelderse hertog.

Aldus waren de Groningers, die nauwelijks tijd hadden om zich te bedenken, gedwongen om andermaal van Heer te veranderen. In de persoon van maarschalk Willem van Gent tot Oyen deden zij Karel van Gelder hulde en eed van trouwheid, waarmee de regering van Edzard in 1514 een einde nam; [253].

Toen de Gelderse hoofdmacht zich van Groningen terugtrok, werd zij door „de Zwarte Hoop” achtervolgd. Ook de Saksische ruiters onder de ritmeesters Tengnagel en Goor zetten een achtervolging in en „schermutseerden soo heftig met haer, dat sij er 400 van doodgeslagen ende gevangen hebben, die andere sijn over de Vecht geraekt, ende hebben die brugge achter haer afgeworpen.”

Kennelijk als represaille voor de roof- en brandtochten in zijn thuislanden, zond de Oostfriesse graaf Edzard van Emden op 18 juli 1514 een krijgsvende tot Meppel in Drente, die de bevolking terroriseerde en het land in brand-schatting bracht.

Het gerucht ging, dat zij vandaar ook Vollenhove, 't Mastenbroek (bij Kampen) en Salland wilden brandschatten.

Bisschop Frederik van Baden, die op deze tijd in Vollenhove was, riep in allerijl zijn onderdanen op om naar Zwartsluis (onder Meppel) te komen. Met een zwaar bewapend en indrukwekkend leger trok de bisschop naar

het bedreigde gebied, waarna de vijanden zich van Meppel terugtrokken op Groningen. Bisschop Frederik van Baden stuurde daarop zijn leger weer naar huis en sloot samen met de Staten van Overijssel een verbond met de hertog van Saksen tegen de graaf van Emden.

In het jaar 1515 kwam „de Zwarte Hoop” in opstand tegen de hertog van Saksen wegens achterstallige soldij. De troep samengeraapte huurlingen trok vanuit Friesland ter hoogte van Lage het kwartier Twente binnen en verhaalde het achterstallige op de bevolking. Van hier uit keerde de bende terug naar Friesland en bevocht zij wederom de Geldersers.

FREDERIK VAN BADEN RESIGNEERT ZIJN BISDOM

Eveneens in 1515 schreef zekere Jan van Diepenbroek, die vijf jaar tevoren in krijgsdienst was geweest van het Landschap van Overijssel, doch voor zijn diensten nog steeds geen betaling had ontvangen, een ontzeggbrief aan de steden Deventer, Kampen en Zwolle. Tegelijkertijd viel hij met een groepje ruiters en voetknechten Twente binnen, nam te Haaksbergen enige lieden gevangen, legde een aantal dorpen schatting op en verdween met een grote buit aan geroofde goederen.

De geweldadige acties van de diverse heren en de kostbare krijgsverrichtingen, die daarop het antwoord waren, hadden het Overijsselse land danig verarmd. De gelden, door het land van Overijssel aangewend om de Geldersers te weerstaan, waren grotendeels opgenomen door de steden Deventer, Kampen en Zwolle, die de burgers en hun goederen hadden verbonden voor de betaling van aflossing en van rente. Wegens wanbetaling werden talrijke burgers uit de Drie Steden in hechtenis genomen. Voor deze aangehouden lieden dreigde een uitzichtloze toestand te ontstaan, waarop de Drie Steden bij schrijven van 20 sept. 1515 aan de Drost van Vollenhove aandroegen op een gesprek met de Ridder-schap van Vollenhove teneinde de betrokken burgers uit hun netelige positie te redden en om te voorkomen, dat andere burgers op hun beurt de hoge heren zouden molesteren.

talen, gevende daarvan zijn eigen obligatie den 26 Aug. (1510). Die steden niet suimachtig sijnde in diensenoord, hebben dat gelt opgebracht ende het krijgsvolck betalinge gedaen, en alsoo is het beleg van Oldenseel gecontinueert ende entlicken sijn die Gelderschen gedwongen die stadt op te geven den 10 September (1510)....” etc.

[244] Snuij, Verz. Bijdr., blz. 318.

[245] Wittius, *Historia antiqua occidentalis Saxoniae, seu nunc Westphaliae*, blz. 626 - 628.

[246] Nagge, *Hist. v. Ov.*, dl. I, blz. 381 - 382.

[247] In 1395 gaf bisschop Frederik van Blankenheim voor befoonde hulp tegen Reinold van Coevorden aan de Drie Steden het privilege, dat hij geen ambtman van Coevorden en Drente zou benoemen zonder advies van de steden Deventer, Kampen en Zwolle; [Nagge, *Hist. v. Ov.*, I, 195].

[248] Nagge, *Hist. v. Ov.*, dl. I, blz. 385 - 393.

[249] A.J. v.d. Aa, *Biogr. Wrdb.* (1860), dl. 9, blz. 46 e.v.

[250] Nadere bijzonderheden ondermeer bij H.B.M. Essink, *Grave-Cuyk tussen 1481 en 1543* (een onderzoek naar de confrontatie van de stad Grave en het land van Cuyk met Bourgondië-Habsburg en de Gelderse hertogen Karel van Egmond en Willem van Gulik), jan. 1973, blz. 24 - 26.

[251] A.J. v.d. Aa, *Biogr. Wrdb.*, dl. 5, blz. 14 e.v.

[252] Nagge, *Hist. v. Ov.*, dl. I, blz. 393 - 394.

[253] id. voetnoot 251.

[254] id. voetnoot 252, blz. 394 - 401.

RAIFFEISENBANK

'Kedingen'
te

Goor en Diepenheim
voor al uw bankzaken

PRO JUVENTUTE
ORANJE
KALENDER 1974

De nieuwe Oranjekalender is verschenen

Een uitgave in kleuren van Pro Juventute. De opbrengst komt ten bate van het kind dat extra zorg nodig heeft.

Het kind aan een kans
27

wenst toezending van

a. (aantal) Oranjekalenders 1974 met Nederlands calendarium en/of

b. (aantal) Oranjekalenders 1974 met viertalig calendarium: Engels, Frans, Duits en Spaans.

Beide soorten à f. 4,75 (verzendkosten f. 1,25 extra).

Postgiro 517400

Kalenderactie Pro Juventute

Postbus 7101 - Amsterdam

Telefoon (020) 790949

Bestelbon

Naam _____

Adres _____

Woonplaats _____

Bisschop Frederik van Baden, die ook in de meest hachelijke omstandigheden er niet voor terugdeinsde om het oorlogszwaard op te nemen, hetwelk hij met beleid wist te voeren, was door ouderdom en aanhoudende tegenspoed afkerig geworden van het bewind. In 1516 deed hij met goedvinden van het Generaal Kapittel afstand van zijn bisdom ten gunste van Filips van Bourgondië, de 57e bisschop van Utrecht.

„Cort hierna int jaer 1517, den 29 September des avonts te ses uren is die voorseide Bisschop Frederick gestorven, men woude seggen van hartseer, ende ongeneugte, alsoo sijn harte was verteert, ende soo klein was als een walnote;” [254].

ERRATUM. Als geboorteplaats van Karel van Gelder noemden wij in de vorige aflevering TP het huis Grave te Arnhem. Dit moet zijn: huis Grave te Grave bij Nijmegen (aan de Maas).

VOETNOTEN

[240] G. J. M. Kuiper, *Huis en Klooster St. Antonius te Albergen*, blz. 75. Van 1518 tot 1520 was Johannes van Lochem vervolgens geestelijk hoofd van het klooster 't Zand bij Stralen en vanaf april 1520 prior te Albergen; [id.]. In 1525 trad hij als prior af en werd op last van Karel van Gelder rector van het zusterklooster St. Agnes te Arnhem; [id.], blz. 159].

[241] Volgens Wittius (zie voetn. 245) vond de overgave plaats op 16 aug. 1510, volgens Nagge (*Hist. v. Ov.*, dl. I, blz. 379) op 10 sept. 1510, welke laatste datum meer in overeenstemming is met de gebeurtenissen onder voetnoot 243 vermeld.

[242] Naar een door de prior van Albergen geschreven Latijnse tekst bij Nagge, *Hist. v. Ov.*, dl. I, blz. 365.

[243] „Het krijgsvolck des Bisschops noch voor Oldenseel sijnde, hebben beginnen te muijteneren, omdat sij een maent soldije ofte twee ten achteren waren, dreigende soo sij geen gelt en kregen, dat se die stadt wolden verlaten ende halen selver haer besoldinge. Die Bisschop ende Gecommitteerden die int leger waren, hebben dit terstont an die van Deventer, Campen ende Swolle over geschreven, die in der haest soo veel gelts hebben opgebracht, dat se ieder soldaet een gulden op die hant konden geven ende hetselve den Bisschop toegesonden, om dat krijgsvolck daermede tevreden te stellen. Die Bisschop heeft Floris van IJsselstein ende Georg Schenck van Tautenburg int leger gesonden, willende elck soldaet een goldgulden op rekeninge betalen, met belofte van eerstdaegs ten vollen haer gage te voldoen, maer dat krijgsvolck woude sich daermede niet laten paejen, twelck die Bisschop den 23 Aug. (1510) uit Laghe an die steden te kennen gaff, maer alsoo die steden die pennongen soo haestelick niet konden opbrengen, hebben alle ruten ende soldaten voor Oldenseel beginnen te muijteneren ende hebben ten lesten andere bevelhebbers willen stellen, die stadt verlaten, dat gehele lant overvallen ende in brandschat brengen, om also haer betalinge te soecken, waerom die Bisschop selven int leger quam ende heeft met grote moijte ende gevaer soo vere met die soldaten gehandelt, dat se hem noch een tijdtlanck uitstel gaven ende beloofde haer die twee maenden gage te be-

JAARBOEK TWENTE 1974

DE JONGSTE AFLEVERING VAN het Jaarboek Twente biedt weer veelzijdige en interessante informatie over onze regio. Nieuwe onderwerpen boeien de aandacht en dragen waardevol materiaal aan ter verrijking van de streek-kennis.

Over 'de oudste sporen van cultuur in Twente' (werktuigen en grafmonumenten van de voorhistorische mens), leverde dr. C.C.W.J. Hijzeler een exclusieve bijdrage. Niet minder oud mis-schien zijn de 'witte wieven', die in onderaardse holen wonen en de strijdbijl hant-teren als wapen; (door mr. B. H. A. M. Plegt).

Een blik op een betrekkelijk jong verleden wordt ons geboden door R. Kampman: 'Getuigen uit voorbije tijden' (attributen van de open haard) en door J. Hosmar: 'Verdwenen historische plekken en monumenten in Vriezenveen'. Op de grens van verleden en heden liggen de Twentse 'houtsingels, hagen en houtwallen', waaraan meerdere bijdragen zijn gewijd; (H. Hagens / G. M. Roding / dr. J. W. Keiser / ing. D. A. Docter / ir. G. Brillman).

De hedendaagse tijd spreekt in een artikel over 'Modern agrarisch Twente' (ir. G. Brillman) en in een overzicht van 'Vogelreservaten in Twente' (door J.G. v.d. Berg). Het is slechts een greep uit een ruim assortiment, waaronder ook bijdragen in de streektaal. Vermeldenswaard is voorts, dat verzamelaars de voorafgaande twaalf jaargangen nog kunnen nabestellen.

VAN NOETSELE TOT NIJVERDAL

HET JONGE NIJVERDAL IS GEplant en gegroeid op de bodem van de oude Twentse buurtschap Noetsele, waarvan de gelijknamige marke in 1850 werd opgeheven. Over de geschiedenis van Noetsele-Nijverdal heeft A. Ponsteen, geboortig uit dit jonge Twentse industriedorp en vele jaren hoofd van een lagere school aldaar, een uitgebreide historische kroniek samengesteld met tal van wetenswaardigheden die tevens bijdragen tot een verruiming van de streek-kennis. De prachtige uitgave die

Uitg. Witkam (Ensch.) van deze studie bezorgd heeft — een fors boek

van bijna 500 bladzijden en met 90 illustraties —, vormt de bekroning van tien jaar documentatie-arbeid.

Dit werk van Ponsteen mag gelden als voorbeeld van waardevolle geschiedvorsching door een lokaal-historicus. Het verrijkt onze blik op het regionale verleden en werpt een plaatselijk licht op het doen en laten van de oudst bekende bewoners van Noetsele-Nijverdal. De daardoor mogelijk geworden kritische beschouwingen op het handelen van vroegere generaties, strekken tot lering en overpeinzing. En mogelijk tot nieuwe inspiratie.

Reeds eerder verscheen van deze schrijver 'Het kerkdorp Hellen-doorn in vroeger eeuwen' (1970). Hellen-doorn en Nijverdal, samen één gemeente, staan nu, dank zij het jongste werk van Ponsteen, voortreffelijk te boek.

WITKAM - ENSCHEDE - [22.75]

BOEKEN